

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет

Кафедра релігієзнавства

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПАТРИСТИКА

для студентів
галузь знань 03 Гуманітарні науки
спеціальність 031 Релігієзнавство
освітній рівень перший (бакалаврський)
освітня програма Релігієзнавство
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021 / 2022
Семестр	VI
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладачі: Сарапін Олександр Васильович, к. ф. н., доцент кафедри релігієзнавства

Пролонговано: на 2022/2023 н.р. Масликова Т. «31» 08 2022р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. () «__» 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник: Саратін Олександр Васильович, к.ф.н., доцент кафедри релігієзнавства

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри релігієзнавства

_____ (Євген ХАРЬКОВЩЕНКО)
(підпис)

Протокол № 1 від «26» серпня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету

Протокол від «31» серпня _____ 2021 року № 2

Голова науково-методичної комісії _____ Ірина МАСЛІКОВА)
(підпис) (прізвище та ініціали)

*Схвалено на 2022-2023 н.р. Спр. №2 від 31.08.2022,
Маслікова Т.Т. *

ВСТУП.

1. Мета дисципліни – розкрити зміст найбільш важливих у філософському, й ширше, у культурному відношенні тих здобутків представників святоотцівської думки, які стали внеском в інтелектуальну історію людства.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. **Знати** особливості викладу основних тем дисципліни

2. **Вміти** пояснити найбільш помітні в патристичній думці варіанти розв'язання тринітарних, христологічних, еклезіологічних, антропологічних питань та інші важливі аспекти християнського віровчення; орієнтуватися у першоджерелах та основних коментарях епохи патристики.

3. **Володіти елементарними навичками** наукового дослідження та критичного аналізу джерел; використання іншомовних фахових інформативних джерел з тематики патристики.

3. Анотація навчальної дисципліни:

дисципліна «Патристика» є вибірковою навчальною дисципліною для спеціальності «релігієзнавство», котра викладається у другому семестрі III курсу бакалаврату. В змістовному відношенні являє собою виклад тематичного та концептуального потенціалу святоотцівської традиції, який, з одного боку, поглиблює засвоєння студентами основних парадигмальних установок середньовічної філософії, а з іншого, – дозволяє відтворити особливості понятійного оформлення основних положень християнського віровчення.

4. Завдання (навчальні цілі):

ознайомити студентів з важливими проблемами, поставленими у творіннях святих отців та вчителів церкви, розкрити їх значимість в контексті християнської традиції і в перспективі функціонування багатьох суто філософських установок й навіть філософських парадигм середньовіччя та Нового Часу.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 7. Здатність проведення дослідження на належному рівні.

ЗК 9. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ФК 3. Здатність застосовувати багатоманіття методологій релігієзнавства при вивченні феномена релігії.

ФК 10. Здатність виявляти потенційні зв'язки предметних знань релігієзнавства і їх застосування при аналізі актуальних суспільних проблем.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1.	Семантику поняття «патристика», його	лекції,	підсумкова	10

	змістовне наповнення та основні форми викладання (як філософської дисципліни і богословської)	самостійна робота	контрольна робота	
1.2.	розрізнення понять «патристика» і «патрологія»	лекції, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	10
1.3.	традиційні поділи патристики та їх критерії	лекції, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	5
1.4.	різні версії періодизації патристики	лекції, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	5
1.5.	свідчення про публікації святоотцівських творінь, в тому числі про патристичні серії видань Ж.-П. Міня.	лекції, семінари, самостійна робота	індивідуальна самостійна робота, підсумкова контрольна робота	10
	Вміги:			
2.1.	Демонструвати обізнаність з дослідницькими проектами і спеціалізованою літературою, в яких розкриваються питання історії патристичної думки	семінари, самостійна робота	усні доповіді, підсумкова контрольна робота	10
2.2.	пояснювати запропоновані відомими у дослідницьких колах отцями Церкви розв'язання різних проблем християнського віровчення.	семінари, самостійна робота	усні доповіді, підсумкова контрольна робота	10
2.3.	орієнтуватися у першоджерелах, коментованій літературі та реферативних викладах	семінари, самостійна робота	усні доповіді,	5
	Комунікація:			
3.1.	Використовувати знання іноземних мов для аналізу читання новітньої спеціалізованої літератури у процесі підготовки до семінарських занять та написання самостійних робіт	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	5
3.2.	подавати результати опрацьованих першоджерел у вигляді доповідей і повідомлень	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	10
3.3.	проводити на належному рівні полеміку щодо дискусійних аспектів розв'язання отцями Церкви тринітарних, христологічних, еклезіологічних та антропологічних питань	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	10
	Автономність та відповідальність:			
4.1.	Здійснювати самостійний пошук рекомендованої до семінарів та додаткової літератури з тематики історії патристичної думки	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	5
4.2.	нести відповідальність за достовірність і конфесійну неупередженість	семінари, самостійна	усні доповіді, диспути	5

дослідницьких розшуків, письмових робіт та апробованих на семінарах докладів.	робота		

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1-1.4.	1.5	2.1-2.3	3.1-3.3	4.1-4.2.
Програмні результати навчання					
ПРН 1. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами усно і письмово, використовувати мови для ефективної міжкультурної комунікації.			+	+	+
ПРН 2. Ефективно працювати з інформацією з різних джерел, критично її аналізувати, інтерпретувати, класифікувати, систематизувати з метою розв'язання релігієзнавчих проблем.	+	+	+	+	+
ПРН 7. Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти, пов'язані з розвитком релігій та конфесій, використовувати їх для розв'язання складних завдань у спеціалізованих сферах професійної діяльності.		+	+	+	+
ПРН 13. Здійснювати аналіз релігійних текстів за допомогою знання однієї із давніх мов.	+	+	+	+	+

7. Схема формування оцінки:

7.1 Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1–1.5), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (**вміння** 2.1-2.3); (**комунікація** 3.1-3.3); (**автономність та відповідальність** 4.1-4.2), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. **Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях на семінарах:** РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2 – 42 / 70 балів
2. **Індивідуальна самостійна робота (на тему: «Україномовні видання святих отців в 90-х рр. XX ст. – поч. 20-тих рр. XXI ст.»):** РН 1.5, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 4.2 – 6 / 10 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх (двох) частин навчальної дисципліни. Загальна семестрова оцінка складаються із балів, отриманих за 1) аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах), 2) індивідуальну самостійну роботу (підготовка реферату). Всі види робіт в семестрі мають в підсумку:

- в максимальному вимірі 80 балів
- в мінімальному вимірі 48 балів

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкова контрольна робота в письмовій формі: РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2. – 12 / 20 балів

Підсумкове оцінювання у формі заліку:

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів за систематичну роботу впродовж семестру з урахуванням підсумкової контрольної роботи. Залік

виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критичний мінімум – 60 балів, для одержання заліку необхідно обов'язково відпрацювати пропущені теми в письмовій формі та здати/надіслати електронною поштою викладачу, що проводить семінарські заняття.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестрову роботу (мінімум 48, максимум 80 балів) та підсумкової контрольної роботи (мінімум 12, максимум 20 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота	Підсумкова оцінка з дисципліни
Мінімум	48	12	60
Максимум	80	20	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 балів	Max – 80 балів
Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До тем: 2, 4, 8, 12, 16, 18, 20 протягом семестру. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	«6» x 7 = 42	«10» x 7 = 70
Індивідуальна самостійна робота	До теми 2: Підготовка реферату на тему: «Україномовні видання святих отців в 90-х рр. XX ст. – поч. 20-тих рр. XXI ст.».	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
Підсумкова контрольна робота		«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Підсумкова оцінка дисципліни		60	100

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

Усна доповідь

10 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

9 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, але недостатньо аргументовано його викладає, по можливості конструктивно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

8 балів – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

7 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

6 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді.

Доповнення / участь в дискусіях

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

2. Індивідуальна самостійна робота:

10 балів – студент у повному обсязі володіє опрацьованими джерелами, вільно та аргументовано презентує їх потенціал, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість здійсненого дослідження

9 балів – студент у повному обсязі володіє опрацьованими джерелами, але недостатньо аргументовано їх розкриває, по можливості конструктивно виявляє зміст поставлених у роботі завдань

8 балів – студент у достатньому обсязі володіє опрацьованими джерелами, вільно їх розкриває, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставлених у роботі завдань; допускаються несуттєві неточності

7 балів – в цілому володіє опрацьованим матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідні джерела; у роботі містяться суттєві неточності

6 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його розкриває, недостатньо виявляє зміст поставлених завдань; у роботі містяться суттєві помилки.

7.3 Шкала відповідності:

Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ. Тематичний план лекційних і семінарських занять.

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
Частина 1. Пропедевтичні питання. Рання патристика.				
1.	Тема 1. Патристика як унікальний історико-культурний феномен.	2		2
2.	Тема 2. Публікації святоотцівських творінь: минуле і сьогодення. Індивідуальна самостійна робота на задану тему.		2	2
3.	Тема 3. Апологетика.	2		2
4.	Тема 4. Апологія Тертуліана «До язичників» (Книги I-II.).		2	2
5.	Тема 5. Церковно-полемічна писемність отців церкви II – V століть	2		2
6.	Тема 6. Александрійська богословська школа.	2		2
7.	Тема 7. Оріген та орігенізм в духовній історії людства.	2		4
8.	Тема 8. Трактат Орігена «Про основи».		2	2
Частина 2. Класична і пізня патристика.				
9.	Тема 9. Богослови новоалександрійської та антиохійської шкіл: питання тріадології, екзегетики, сакраментології.	2		2
10.	Тема 10. Богослови новоалександрійської та антиохійської шкіл: христологічні дискусії.	2		2
11.	Тема 11. Каппадокійський синтез.	2		2
12.	Тема 12. «Бесіди на Шестоднів» Василя Великого.		2	2
13.	Тема 13. Богослови едеської та нісібінської шкіл.	2		2
14.	Тема 14. Латинські отці церкви IV століття.	2		2
15.	Тема 15. Теологія і філософія Августина Аврелія.	2		2
16.	Тема 16. «Сповідь» Августина Аврелія.		2	2
17.	Тема 17. Ареопагітики.	2		2
18.	Тема 18. Трактати Псевдо-Діонісія Ареопагіта «Про містичне богослов'я» і «Божественні імена».		2	2
19.	Тема 19. Східнохристиянські отці церкви епохи пізньої патристики.	2		2
20.	Тема 20. Ісаак Сирін «Слова подвижницькі».		2	2
21.	Тема 21. Латинські отці церкви періоду пізньої патристики.	2		4
22.	Підсумкова контрольна робота	2		
	ВСЬОГО	30	14	46

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій – **30 год.**

Семінари – **14 год.**

Самостійна робота – **46 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Августин св. Сповідь / Пер. з лат. Ю. Мушак. – Львів: Свічадо, 2021. – 356 с.
2. Василій Великий. Морально-аскетичні твори / Пер. Л. Звонська. – Львів: Свічадо, 2006. – 380 с.
3. Василій Великий, святитель. Творіння. Том I. Книга 1. Догматико-полемічні твори. Екзегетичні твори / Пер. Під ред. патріарха Філарета (Денисенка). – К.: Вид. відділ УПЦ Київського Патріархату, 2010. – 632 с. .
4. Діонісій Ареопатіт. Про містичне богословіє. – Львів: Свічадо, 2018. – 12 с.
5. Добротолюбіє (в одному томі). – Львів: Свічадо, 2021. – 800 с.
6. Святоотцівські твори. Режим доступу: <https://parafia.org.ua/biblioteka/svyatoottsiivski-tvory/>
7. Хрестоматія грецької патристики. I – VIII ст. (оригінальні тексти з коментарями): навчальний посібник. / Упорядник О.В. Левко. – К.: ТОВ «РІДЖИ», 2015. – 324 с.
8. Augustinus Hipponensis episcopi. Ad Marcellinum De civitate Dei contra Paganos. Libri XXII // Patrologiae cursus completus. Series latina. Ed. par. J.-P. Migne. – Parisiis, 1841. – Vol. 41. – Col. 14-804.
9. Mar Isaacus Ninivita. De Perfectione Religiosa, quam edidit P. Bedjan. – Leipzig 1909. – 646, XVIII p.
10. Origen. On First Principles / Edit. J. Behr. – Oxford: Oxford University Press, 2017. – 448 p.
11. Tertullianus. Ad nationes / Patrologiae cursus completus: Series Latina. Ed. par. J.-P. Migne. – Parisiis, 1844. – Vol. 1. – Col. 559B – 608B.

Додаткова:

1. Григорій Ниський. Життя Мойсея. – Львів: Свічадо, 2012 (?). – 116 с.
2. Григорій Ниський. Про блаженства. Велике настановче слово / Пер. С. Матіяш. – Львів: Свічадо, 2012. – 144 с.
3. Йоан Золотоустий. Похвали святому апостолові Павлові. / Пер. М. Яремцьо. – Львів: Свічадо, 2008. – 112с.
4. Йоан Золотоустий. Про священство. – Львів: Свічадо, 2015. – 160 с.
5. Кирило (Говорун), архім. Вступ до патрології. Вступні поняття. Режим доступу: http://clement.kiev.ua/sites/default/files/Vstup_do_patrologiji_0.pdf
6. Кирило Єрусалимський. Містагогійні катехизи. – Львів: Свічадо, 2009. – 56 с.
7. Лаба В. о. Патрологія. Життя, письма і вчення Отців Церкви. Львів: Свічадо, 1998. – 552 с.
8. Максим Ісповідник. Тлумачення Господньої молитви. Містагогія / Пер. Т. Різун. – Львів: Свічадо, 2014. – 80 с.
9. Ориген. Про молитву. – Львів: Свічадо, 2012. – 112 с.
10. Падовезе Л. Вступ до патристичного богослов'я. Львів: Свічадо, 2001. – 184 с.
11. Послання до Діогнета. – К.: Вид. відділ УПЦ, 2011. – 32 с.
12. Сарапін О.В. Августинізм // Велика українська енциклопедія. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016. – С. 114-115.
13. Сарапін О.В. Антропологічні розвідки П. Юркевича в їх відношенні до патристичної літератури // Спадщина Памфіла Юркевича: світовий і вітчизняний контекст. (збірник наукових статей). – К.: Вид. дім «КМ Academia», 1995. – С. 53-60.
14. Сарапін О.В. Філософія патристики. Для спеціальності релігієзнавство // Збірник ректорських контрольних тестів з релігієзнавчих дисциплін (згідно з кредитно-модульною системою). Модульні та навчальні тести для індивідуальної роботи і самоконтролю. – К.: Фітосоціоцентр, 2011. – С. 430-432.
15. Тлумачення Господньої молитви словами святих Отців / Пер. А. Федун. – Львів: Свічадо, 2021. – 136 с.
16. Шпідлік Т., Гаргано І. Духовність грецьких і східних отців. Львів: Свічадо, 2006. – 144 с.
17. Ярема Р. свящ. Вчення преподобного Єфрема Сиріна про чесноти (за аскетичними творами). К.: УПЦ Київська митрополія, 2007. – 52 с.
18. Brock S. An Introduction to Syriac Studies. Revised second edition. – N.Y.: Piscataway, 2006. – IX + 78 p.

19. Daley B.E. Gregory of Nazianzus. – L.; N. Y.: Routledge, 2006. – IX + 273 p.
20. Douglass S. Theology of the Gap. Cappadocian Language Theory and the Trinitarian Controversy. – N. Y.: Peter Lang, 2005. – XI + 289 p.
21. Drobner H.R. Lehrbuch der Patrologie. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1994. 452 S.
22. Suchla B. R. Dionysius Areopagita: Leben — Werk — Wirkung. Freiburg; Basel; W.: Herder, 2008. – 320 S.
23. Tatakis B.N. La Philosophie grecque patristique et byzantine // Histoire de la Philosophie. I. Orient-Antiquité-Moyen Âge. Paris: Encyclopédie de la Pléiade, 1969. – P. 936-1005.